

dr. Schneller Károly

Szórványok és szigetek sorsa Kolozs vármegyében*

VI.

a) Mielőtt¹ a különböző lélekszámkategóriákba sorozható magyar településeket rendre elemeznők, röviden tartsunk szemlét azon községek felett, amelyekben nem volt magyar életnek nyoma. Ezek száma 1880-ban 21, 1890-ben 16, 1900-ban 9, 1910-ben 14. E községek apadása, vagyis a szórványosodás nem feltétlen öröm és megnyugvás, aminthogy a magyar színt nélkülöző községeknek a századforduló után észlelt szaporodása sem jelent feltétlen bajt, ha közben a komolyabb magyar erôpontok megnyugtatóan fejlôdtek. Természetesen meghökkent bennünket az a tény, hogy az 1930-as román népszámlálás szerint már 36-ra emelkedett azoknak a Kolozs megyei községeknek a száma, amelyekben senki sem vallotta magát magyarnak. Ez a nagy infláció azonban főleg arra vezethetô vissza, hogy foglalkozásuknál fogva szórványtelepülôknek tekinthetô és a falvakban erôs fogyatkozást is mutató zsidók nagy többsége felcserélte magyar anyanyelvét - a jiddisre. Emellett tény az is, hogy ahol 2-3 keresztyén magyar volt, ott egy-egy haláleset vagy elköltözés a kis magyar szórvány halálát is jelentette, mert az odaköltözés régebben érvényesülô indítékai megszûntek. (Vasúti ôr, útkaparó, erdôkerülô stb. nem kerülhetett ki a magyarok soraiból.) Érdekes azonban, hogy az 1910-30 közt észlelt nagy ritkulása az apró magyar szórványoknak (ami a 0 magyart mutató községek megszaporodásának háttérében áll) nem új tünet, hanem csak gyorsított változata annak, ami 1900-1910 közt már megkezdôdött. Az eladdig szinte mindenütt terjeszkedô magyarságon akkor mutatkoztak már a megfáradás jelei; bár a parányi pszeudoszórványok nem túlságosan alkalmasak az ilyen tételek felállítására, márcsak azért sem, mivel a falusi s jórészt a magyart anyanyelvüül valló zsidóságnak a nagyobb központok felé való integrálódása már az elsô világháború előtt megkezdôdött. Tény azonban, hogy míg az eredetileg (1880) a magyar szót teljesen nélkülözô 21 községben 1890-ig 75-re, majd 1900-ban 179-re emelkedett a magyarok száma, addig 1910-ben a magyarság e 21 községben már csak 95 fôt számlált. Ugyanezen községekben az 1930-as román népszámlálás már csak 50 magyart talált. Az 1880-1890 közt létesülô új szórványok (az eredetileg 21 magyar nélküli község közül e 10 év alatt 13-ban létesült magyar szórvány s viszont 8 községben megszûnt az eredetileg fennállott kis magyar szórvány) sorsát is érdemes figyelemmel kísérni. A semmibôl lett 75 (1890) magyar további 10 év alatt 127-re növekedett (1900), hogy azután 1910-ig 60-ra s végül 1930-ig 28-ra zsugorodjék számuk. Nincs sok bizalom és reménység az ilyen hullámvásban! 1900-1910 közt már több a megszûnt (8), mint a keletkezett új (3) szórvány. Részletvizsgálat számára hálás téma volna a szórványkeletkezés és megszûnés kérdése. Azonban a megye magyarságának az életútján e parányi számok - kicsi ôrházak, de nem hosszabb megállást igénylô stációk.

b) Valóban nagy figyelmet igénylô szórványkategória az, amelyben a magyarok száma a legelsô (1880) felvétel szerint 51-100 közt ingadozott. Itt a magyarság túlnyomó része törzsökös, a földdel vagy a földesúrral eljegyzett magyar. Az egyedüli Almásszentmihály az, amelyben a zsidóság még e kategóriában sem súlytalan. Pl. 1910-ben a zsidóság átlagos anyanyelvi megoszlását alapul vevô becslés szerint e kategória magyarságának kb. 15%-ára emelkedett. A túlnyomó rész mégis törzsökös magyar. És tipikus szórványmagyar. A vizsgálati idôtartam kezdetén (1880) csak 3, a végén meg éppen csak 2 községben haladta meg a magyarság percentuális aránya a 20-at s közülük is csak Bábonyban a 30-at. Feltétlen kisebbségben volt s maradt a magyarság e kategóriában. Csupa szórvány!

E magyar szórványok teljesen hiányoznak a Kalotaszeg egy részét magába záró bánffyhungyadi, valamint a gyalúi járásban. Néhány ilyen községet találunk a magyarságnak immár inkább csak romjait ôrzô hidalmási járásban; zömük a Mezôségen helyezkedik el.

A telepítéssel tömített Kolozskarát természetesen le kell számítanunk e csoportból. E nélkül a mérleg az 51-100 magyart számláló községekben a következô:

A 29 község	Az illetô községcsoport	Lélekszámváltozás
-------------	-------------------------	-------------------

magyarsága		népességének %-ában			
1880	2186	11,57	1880-1890	+	10,4
1890	2413	11,28	1890-1900	+	7,8
1900	2602	11,18	1900-1910	-	6,9
1910	2422	9,54	1910-1930	-	23,7
1930	1849	6,52			

Eddigi vizsgálataink legaggasztóbb számai. A régi békés időkben sem közelítette meg itt a szaporodás a megyei átlagos mértéket (48% helyett csak 11%!). Sőt az utolsó magyar periódusban már kifejezett fogyás volt észlelhető. A tendencia félreismerhetetlenül rossz volt: + 10, + 8, - 7. Szinte az a meglepő, hogy a román népszámlálás nem produkált még sokkal nagyobb zuhanást. A vármegyei magyarság szaporodási kulcsa szerint a 2186 magyarnak 1910-ig 3236-ra kellett volna felnövekednie. A becsülhető hiány 814, szemben a 236 főnyi tényleges szaporodással. A várható szaporodásnak kb. 77%-a elveszett.

Felmerülhet itt az a kérdés, hogy talán a mezősi magyarság természetes szaporodása sokkal kedvezőtlenebb a románokénál; esetleg sajátos osztályhelyzete, különállása miatt. E magyarizációs lehetőség eloszlása céljából megvizsgáltuk a Mezőség 8 magyar többségű községének egykori népmozgalmát (Magyarszovát, Mezőkeszű, Mezőköbölkút, Vajdakamarás, Visa, Kisfülpös, Tancs és Dextrászeplak). E 8 község születési aránya 1901-1910 között pontosan olyan kedvezően magas, mint a 4 mezősi járásé (39,3 ezrelék), s mivel a halandóság itt valamivel alacsonyabb, végeredményben a mezősi 12,4 ezrelékes születési többlettel szemben a magyar községekbe 13,2 ezrelék, tehát még valamivel kedvezőbb is a természetes szaporulat. Nem valószínű tehát, hogy az egészséges szaporodási viszonyokat mutató magyar erőpontokat övező kisebb szórványokban a magyarság termékenysége lett volna nagyon fogyatékos.

Már a századforduló előtt is többi község akadt e csoportban, amelyben a magyarságnak nem csak számaránya, de abszolút száma is fokozatosan lemorzsolódott. Az arányszám azonban - mivel közben a falvak egésze elég egészséges szaporulatot mutatott - gyors hanyatlásnak indult. Néhol maga az abszolút szám is ijesztően esett. Felsőzsukon 84-ről 47-re, Hosszúmacskáson 77-ről 45-re, Kolozsbóson 98-ról 69-re, Korpádon időközi ingadozásokkal 91-ről 55-re. Tévedés elkerülése végett hangsúlyozzuk, hogy ez a régi magyar világban volt így. A végeredményeket áttekintve azt találjuk, hogy 1910-ig 29 község közül 23-ban csökkent és csak 6-ban javult a magyarság arányszáma. Hogy végső soron az abszolút számok némi emelkedést mutatnak, azt elsősorban Kissármásnak lehet köszönni, ahol a magyarság létszáma 63-ról 155-re emelkedett s a növekedés még a román világ első periódusában is folytatódott 1910-ig. Egyébként mindenütt tespedés, vagy éppen szétporlás. Az üde oázisok e terméketlen sivatagban: Légen és Mezőszentmihály.

Minek tulajdonítható e nagy szétmállás? Egyetlen magyarizációval nehéz szolgálni. Ha valaki az asszimilációt említi: nyilván féligazságot mond. Igaz, hogy elképesztő tények szólnak erről. Van egy névlista, amely ugyan nem Kolozs megyei, de szolnok-dobokai adat, s amelyet Szathmáry Lajos főügyész úr bocsátott rendelkezésemre.² Egyetlen járásnak, a népes désinek a községeiről végezték el a beható elemzést. Több száz magyar családi név, akiknek viselői nem tudnak magyarul! E nevek jó részén azonban - Kelemen Lajos szerint - nem lehet elindulni, mivel pl. az iparos foglalkozást jelentő nevek - a kezdetlegesebb műveltségű és differenciálatlan gazdasági viszonyok közt élő románoknál kezdetben nem lévén meg az ipar fogalmához fűzött elnevezések tömege - a magyarból kölcsönöztek. Ezenfelül - miként ugyancsak Kelemen Lajos szívességéből sikerült megtudnom - a gúnynevek egy része is a

magyarból ment át anélkül, hogy azok névviselői szükségképpen magyarok lettek volna valamikor. A földesúrról is sokat neveztek el, nem beszélvén a magyar helynevé községekről; a vezetéknevek használata a románoknál különben is jóval később kezdődött. Viszont nem kétes, hogy a névgyűjteményben vannak kifejezetten magyar eredésűek, amelyeknek viselői tehát magyarok voltak.

Azt, hogy a szórványos elhelyezkedés kedvez az asszimilációnak, nem szükséges közelebb bizonyítani. Kivált kedvez ottan, ahol az egyház és az iskola nem jut el a csekély magyarságot egybefoglaló közigazgatási egységig, s ahol állami iskola nem űrködik a fiatal nemzedék fölött. Az asszimilálódás előfeltételei azért is kedvezőek, mert - miként a nyelvismereti statisztika jól megérősítette a közismert tényt - a román anyanyelvűek közt feltűnően kevesebben tanultak meg magyarul, mint amennyien a magyarok közül románul. Áll ez már a régi, világháború előtti időkre is. Egybeállítottuk az erdélyi vármegyéket s azt találtuk, hogy a székely vármegyétől eltekintve, a magyarság soraiból általában négyszer, de pl. Alsófehérben, Szolnok-Dobokában és Hunyadban hatszor, Beszterce-Naszódban meg éppen tízszer többen tudtak 1910-ben románul, mint amennyien a románok közül magyarul. Érvényes a tétel még akkor is, ha az eltérő tömegekre is figyelemmel vagyunk, vagyis ha feltételezzük azt, hogy a különböző nemzetiségek egymáshoz viszonyított tömegeivel diszparallel változik a nyelvtudás. Megállapíthatjuk, hogy nem arányosan, hanem azon felül is nagy a románság nyelvismeretbeli elmaradása és a magyarság nyelvi alkalmazkodása. Pl. Alsófehérben a románok száma 4,4-szer nagyobb a magyarokénál, de a románul tudó magyarok hányadosa 6,3-szorta nagyobb a magyarul tudó románokhoz mérten. S így van ez jóformán az egész Erdélyben. Így volt ez akkor, amidőn az iskola és a katonaság állítólag magyarosított. Így volt ez Kolozsban is, ahol a románság száma két és félszerese a magyarságénak, de 3,2-szer többen tudtak a magyarok közül románul, mint megfordítva. Nyilván végzetesen másképpen alakulnak e számok ott, ahol - miként a tárgyalt szórványtípusokban - a magyarság sokkal inferiorisabb szerepet tölt be, a lakosságnak alig egy tizedét tevén ki.³ A nemzetiségileg vegyes házasságokkal kapcsolatos térvésztes közismert példái arról tanúskodnak, hogy az asszimiláció egyik bőven buzgó forrását itt lehet keresni. Minél kisebb a számarány, annál nagyobb a valószínűsége a vegyes házasságnak. Ott, ahol nincs református vagy katolikus lelkész, s ahol a nagyobb birtokosokban nincs elég tartás és ellenőrzés, ott az elkallódásnak és szétmállásnak szálláscsinálója lehetett a vegyes házasság.

Mégis, ha csak az asszimilációt kellene, vagyis lehetne okolnunk, akkor mivel magyarázhatnók azt, hogy a 80-as években még jelentős volt az 51-100 közti magyar lelket magába foglaló szórványnépesség szaporodása, s hogy a századfordulóig sem állott meg egészen a növekedés s csak azóta mutatkozik, igaz, hogy elég bántó élességgel?! Alighanem összefüggésben van ez azzal a folyamattal, hogy a mezősegi közbirtokos réteg épp a századforduló körüli időktől kezdve vált meg elég nagy mértékben birtokától. Nagyon változatos, de a nemzeti érdekek szempontjából egyaránt súlyos károkat jelentő okokból. Ismét a Tokaji-féle forrásmunkára hivatkozunk. Egyedül Kolozs megyében 102 birtok volt a magyarság tiszta vesztesége és a románság nyereségeként elkönyvelt birtokok komplexuma 17 364 holdat tett ki 10 év alatt. A vevők többnyire román kiscgazdák vagy ügyvédek, néha maga az Albina Bank volt. A birtokforgalom s ezzel a területvesztés a legbántóbban éppen a Mezősége és a Mezőséggel határos Szamos völgyén jelentkezett.

Érdemes itt a részletekbe merülve legalább néhány számot kiragadni. Csupa régi adat, amely épp ezért még jobban fájhat. Jóformán Kolozsvár vonzókörében, Felsőzsukon a békeidős emberöltő alatt 84-ről 47-re szállt le a magyarok száma. 100 lakosból a lustrum elején 16,9, a végén már csak 9,0 volt magyar. Hosszúmacskáson (Borsa és Fejérd közt) 77-ről 45-re (14,7%-8,2%), Kolozsbóson 98-ról 69-re (14,0%-7,2%), Kolozskorpádon 91-ről 55-re (17,2 %-7,9 %) esett a magyarok száma. Meződomb, Nádaskóród, Fűzkút magyarságának a térvésztese megközelítőleg ugyanakkora. Nem is annyira a Mezősége, mint inkább a Mezőség kapujában volt baj. Értve alatta a Kolozsvár-Rőd-Ajton-Kolozs-Borsa-Diós-Magyarszentpál-Kolozsvár közti, önmagába visszatérő szabálytalan kört. E vidék fontossága azért nagy, mivel úgy délkeleti, mint keleti irányban pillére volna a kalotaszegi magyarságot és Kolozsvárt - Kolozson keresztül - egyrészt a tordai magyarsággal összekötő, másrészt a Mezőség le nem becsülendő magyar erőpontjainak közvetítésével a Székelyfölddel egybekötő telepítési vonalnak, az összekötő korridornak. Kolozsvár kisugárzó erejét is rossz megvilágításba helyezi, de a hídfőállítás tartásába vetett hitünket is ingathatja az alábbi eredmény, amely a szorosabb értelemben vett hídfőnek tekinthető községeket⁴ (amelyekhez hozzá kellene venni a Torda megyei Bányabükköt és Pusztaszentmártont is) összegezve vizsgálja, hogy 1880-1910, majd 1910-1930 közt hogyan módosult e községek együttesében a magyarok száma.

	A hídfő községeinek	Ebből	%		A községek népszámának	A magyar anyanyelvűek
--	--------------------------------	--------------	----------	--	-----------------------------------	----------------------------------

	népszáma	magyar			szaporodása		%-ban	
1880	14 955	4139	27,7	1880-1890	+	18,9	+	21,0
1890	17 783	5009	28,2	1890-1900	+	8,5	+	10,2
1900	19 302	5519	28,6	1900-1910	+	13,8	+	10,5
1910	21 964	6100	27,7	1910-1930	+	12,1	-	16,3
1930	24 611	5106	20,5		+			

A magyarság eleinte egy árnyalattal jobban szaporodott az össznépeiségnél; 1900-1910 közt már határozottan kisebb mértékben s az uralomváltás első évtizedében immár szakadék tátong az össznépeiség szaporodása, illetve a magyarság fogyása közt. Ez az esés nagyobb a magyarság átlagos tévesztésénél, amiként már 1900-1910 közt is kifejezettebben gyengült itt a magyarság arányszáma, mint a megyei átlagban. Tanulságos a két nagy magyar focus (Györgyfalva és Kolozs) leszámításával megvizsgálni, hogy a többé-kevésbé inferioris helyzetben levő és így hozzátelepítések révén ugyancsak nagy erősítést igénylő szórványnépeiség mennyire tartja, illetve tartotta magát. A vizsgálat eredménye a következő:

	A községek lélekszáma	Ebből magyar	%		A községek népszámának szaporodása	A magyar anyanyelvűek %-ban

1880	10 465	1483	14,2	1880-1890	+	20,4	+	20,3
1890	12 609	1784	14,2	1890-1900	+	9,9	+	12,1
1900	13 855	1999	14,4	1900-1910	+	13,6	-	1,0
1910	15 739	1979	12,6	1910-1930	+	18,6	-	16,5
1930	18 651	1652	8,8					

E fontos veszélyzónában tehát még kedvezőtlenebb az erőviszonyok alakulása, mint a két magyar többségű község bevonásával. Különösen az 1900-1910 közti megínogásra hívjuk fel a figyelmet. A megye s Erdély szíve közvetlen közelében már az első világháború előtt némi effektív fogyással zárult a magyarság népességmérlege.

Visszatérve az eredetileg 51-100 magyart számláló szórvány-kategóriára, megállapíthatjuk, hogy a töretlen fejlődés csak egészen kivételesen fordult elő. 1910-ig Mezőszentmihály és mindvégig Báld az a két mezősi község, amelyben népszámlálásról népszámlálásra több és több magyar íratott össze. A Marosludas-Besztercei vasútvonal mentén fekvő, vasútállomással rendelkező községek ezek. Úgy látjuk, hogy a forgalomhoz közel eső helységekből átlagosan jobb a magyarságnak a tartása. Az eldugott, a főbb útvonalaktól is távolabb fekvő s a magyarságnak eredetileg is már kisebb súlyát mutató községekben az abszolút számok már az első világháború előtt is ingadoztak - bizonyos stagnációs hajlammal. A Mezősétet kettészelő vasút mentét megvizsgáltuk és szembeállítottuk a vasút mentén fekvő községeket az attól keleti és nyugati irányban 10 kilométernyire fekvő községek csoportjaival.⁵ A vasút mentén a magyarság sokkal jobban tartotta magát. Attól távolabb 1930-ban 11,12%-kal kevesebb magyar íratott össze, mint 1910-ben. A vasút mentén a magyarság több mint 50%-kal megszorodott. Igaz, hogy ez teljesen Nagysármás község érdeme. (De már nem a telepítése, amely 1900 előtt történt.) De Nagysármás nélkül is erősebb a tartás. Ez esetben 1900-1930 közt ugyan van egy kicsi fogyás, de mindössze 2,7%-os, míg úgy a keleti, mint a nyugati, vasúttól távolabb fekvő vidékeken a fogyatkozás meghaladja a 10%-ot. A vasút menti 8 község közül is csak 4-ben nagyobb 1930-ban a magyarok száma, mint 1900-ban. A távolabb fekvő 23 község közül ellenben 16-ban mutatkozott a magyarság fogyása. Erőteljes szaporodás Botházától és Tusontól eltekintve sehol sem észleltetett.

A román népszámlálás 1930-ban az 51-100-as községcsoportban már csak 1849 magyart írt össze, ami az 1910-es létszámhoz (2422) mérten 573 főnyi apadást jelent. A 23,7%-os hiány már jóval kisebb, mint az előző, csekélyebb népszámú szórványokban konstataált fogyás. De éppen elég nagy! Még akkor is, ha tudjuk azt, hogy e községcsoportban a magyarság már 1900-1910 közt is apadt. De mindössze 6,9%-kal. A magyarság arányszáma, amely a régi békebeli emberöltő folyamán lemorzsolódott 11,57%-ról 9,54%-ig, a tíz év alatt 6,52%-ra szállott le. A legkiáltóbb tévesztéseket a jegyzetben felsorolva⁶, azt sem szabad említés nélkül hagynunk, hogy akadt e csoportban néhány község, amelynek magyarsága jól tartotta magát, elannyira, hogy a százalékos részesedés emelkedett. Többnyire a magyarságnak már eredetileg is jelentősebb arányszámát feltüntető, vagy a főbb út- vagy vasútvonalak mentén fekvő községek ezek, amelyek közül pl. Bábonban a magyarság képviselője a román census megállapítása szerint 27,2%-ról 31,1%-ra emelkedett. Botházán a javulás még nagyobb (20,5-26,0%) s árnyalatnyi emelkedés volt még Kolozspatán és Légenben. De ezzel vége is a sornak. A két első helyen észlelt térfoglalás jelentőségét csökkenti

az, hogy e helységek népszáma megfogyatkozott.

A tömeg nagysága és a viszontagságos időkben tanúsított ellenállás mértéke közti kapcsolatot természetesen - miként eddig, úgy ezután is - csak úgy tudjuk tisztázni, hogyha azon községek magyarságából indulunk ki, amelyek 1910-ben számláltak 51-100 magyar anyanyelvűt. 33 községben volt 1910-ben 51-100 magyar. A 31 237 lakos közül 2390 volt a magyar.⁷ Számuk 1930-ra 1559-re olvadt (34 512 lakos közül), ami 889 főnyi apadás mellett 36,3%-os fogyást jelent. Kétségtelenül sokkal kisebbet, mint a két előbbi szórványkategóriáé. De a fogyás mégis súlyosabbnak bizonyul annál, aminőt az 1880-as alapról elindulva állapíthattunk meg. E régi alapon vizsgált községek közül többen felemelkedett közben a magyarság száma a 100 fölé s itt - a nagyobb szám kedvezőbb sorsformáló befolyása miatt - már valamelyest tűrhetőbben szaporodott magyarságunk.

Ebben a kategóriában a magyarság viszonylagos súlyát is érdemes kombinációba venni. Helyenként a magyarság képviselete ugyanis már elég jelentős. Nem mindegy az, hogy az egyébként hasonló létszámú magyarság csak 2,9%-ot (Rôd) vagy 27,2%-ot (Bábony) reprezentál. A megmaradás elméleti lehetősége utóbbi helyen sokkal nagyobb. Kérdés, hogy a tapasztalat mit mutat? Ha azt akarjuk tisztázni, hogy a vihart keltő forgószél, amit a román földreform és az egész uralmi rendszer sovinizmusa jelentett, milyen talajú fákat tépázott meg jobban s milyeneket kevésbé, akkor a magyarság súlyának 1910-es nagyságát jelző százalékokból kell kiindulnunk. Éspedig azon községekből, amelyeknek 1910-ben volt 51-100 magyar lakosa. A községeket (33) a magyarság százalékos részesedésének csökkenő rendjébe soroztuk s két csoportba osztottuk: a médianál nagyobb (16) és kisebb, illetve (17) százalékos arányt mutató községek csoportjába.

A vizsgálat eredménye a következő:

Volt az 1910-ben 51-100 magyart számláló és a magyarságnak					
	nagyobb		kisebb		
	százalékát mutató községekben a magyarok száma⁸				együtt
1910	1252	(10,362)	1138	(20,875)	2390
1930	1017	(11,833)	542	(22,679)	1559
változás	- 235		- 596		- 831
%-ban	- 18,8%		- 52,3%		- 34,8%

Közel háromszor oly erős a tartás, vagyis ennyiszor kisebb a térvész ott, ahol a magyarság viszonylagos súlya nagyobb volt. S ha igaz is, hogy az első oszlopba tömörülő magyarság aránylag kedvező magatartásában nagy része

volt egyetlen községnek (az erdőmunkások beköltözésével közel kétszeresére felnövekedett Incselnek), másrészt enélkül is jóval kisebb (35,2%-os) lenne e községcsoport magyarjainak fogyatkozása, mint a magyarságnak eredetileg is igen csekély (7,9%-ot túl nem lépő) képviselőjét mutató községeké. Hogy román fejsze a fák gyökeréig vágott, mutatja az, hogy még az első kategóriában is lesüllyedt a magyarság aránya 12,1%-ról 8,6%-ra, hogy azután a második oszlopba foglalt 17 községben 5,4%-ról 2,4%-ig színtelenedjék a magyar jelleg.

A viszonylagos súly és az ellenálló erő közti kapcsolat tényét természetesen nemcsak az 1910-1930 közt eltelt 20 évre kiterjedőleg vizsgáltuk. Az igazság az, hogy bizonyos összefüggés a múltban is volt. Megállapítása úgy történt, hogy az 51-100 magyart feltüntető községek közül a magyarság nagyobb és a magyarság kisebb %-os részesedését feltüntető községek külön vizsgált csoportjaiban megnéztük a magyarok számbeli és százalékos alakulását. Minden mesterkedés kerülése céljából úgy jártunk el, hogy a mindenkor 51-100-as magyar tömbök községeit vizsgáltuk és néztük a 10-10 éves szaporulat mértékét a magyarság súlyosabb és kevésbé súlyos képviselőjével rendelkező falucsoportokban. Változó egységekkel dolgoztunk tehát, de mindig 51-100 magyart magába foglaló tömegekkel.

Az eredmény a következő:

Volt az 51-100 magyart feltüntető és a magyarságnak		
	nagyobb	kisebb
	százalékos részesedését mutató községekben a magyarok szaporodása %-ban	
1880-1890	+ 8,9	+ 12,5
1890-1900	+ 3,2	- 9,0
1900-1910	+ 6,0	+ 1,9

Csak az első évtizedben mutatkozik fölény az egészen szórványos települést jelentő községcsoport magyarjainak szaporodása javára. A magyarság terjeszkedésének ígéretes korszaka volt ez, amikor az eddig egészen csekély magyarságú helyekre is jutott beköltöző, és amikor a magyar középbirtokos osztály feltehetőleg jól tartotta még földállományát. A két utóbbi évtizedben a várakozásnak megfelelően ott szaporodott jobban a magyarság, ahol a községek népességének nagyobb hányadát tette. De a különbségek eltörpülnek a pusztulás két évtizedes mérlegét jelző fenti arányszámok mellett (-18,8% és -52,3%). Hogy a szórványos település a magyarság megújulásának gátja, az a régi eredményekből is kitűnik (1890-1910), de hogy az állomány milyen katasztrófális gyengülése állhatott be, arra világosságot a megpróbáltatás sötét időszaka vetített.

c) A magyarság következő települési kategóriája az, amelyikben 101-200 magyar élt együtt az 1880-as státus szerint. E lélekszám-nagyság is rendszerint elégtelen ahhoz, hogy az illető közösség a hitéleti vagy iskolai szükségletekről önerejéből gondoskodhassék.

A politikai község fajtöbbségét is inkább csak kivételesen érthette el az ily létszámú magyarság. Többnyire a kifejezett kisebbség szerepével kellett megelégedni a magyarságnak ebben a községkategóriában. Mindazonáltal két kis kalotaszegi községben (Nádasdaróc és Jákótelke) a túlnyomó, sőt - előbbi helyen - a kizárólagos túlsúly már a

magyarságé s az 1880-as státus szerint még két olyan község is volt (Farnas és a mezőségi Komlód), amelyben a magyarság az abszolút többség birtokában volt. Sajnos, e két község közül Farnason már 1890-ben, Komlódon 1910-ben elveszett a magyar többség. Nádasdaróc és Jákótelke magyarsága tehát nem szórvány, hanem sziget; sőt tulajdonképpen a kalotaszegi magyar tömb alkotó tagja. A magyarság kisebbségi helyzete a többi községekben sem olyan alárendelt, mint az előző kategóriában. Mégis a 25 község közül az 1880-as státus szerint 13-ban innen maradt a magyarság képviselője a 25%-on, ami a pozíciótartás esélyei szempontjából közép-erdélyi falusi viszonylatban elengedhetetlen alsó határnak látszik. 1910-ben csak 10, 1930-ban 11 községben nem érte el a magyarság az egynegyedes hányadot. 1930-ban azonban 5 községben az 1/10 alá szállt a magyarság aránya, holott 1880-ban vagy 1910-ben ilyen minoritásban sehol sem volt a magyarság.

1880-1910 közt a magyarság száma 3763-ról 5480-ra emelkedett. Ez 45,7%-os emelkedést jelent, ami csaknem eléri a magyarság megyebeli gyarapodásának átlagát (48,6%). Akadt azonban egy község (Uzdiszentpéter), amelyben a magyarság száma valószínűleg felvételtechnikai okokból - a cigányság esetenként eltérő számbavétele miatt - oly ingadozásokat mutatott (169, 209, 202, 503, 192), hogy tanácsosabbnak látszott ezt az egy falut egészen számításon kívül hagyni, ami a fenti arányszámot ugyan érintette (+38,5%-ra mérsékelvén a gyarapodás kulcsát), de még fokozottabban érvényesült a figyelmen kívül hagyás 1910-1930 közt; ekkor már a magyarság létszámváltozásának javára. A magyarság ezen csoportja a keretet képező községek lélekszámához mérten kielégítően fejlődött, sőt egy emberöltő alatt a magyarság valamelyest előretört (24,78%-ról 25,98%-ig). A fejlődés üteme azonban korántsem megnyugtató. Ugyanaz a kép, mint eddig: 1900-ig biztató előretörés (24,78%-ról 25,62%-ra, majd következő évtized alatt 26,49%-ra), utána megtorpanás és visszaesés.

Az átmeneti térfoglalás értékét egyébként kissé gyengíti az, hogy egyes községekben (Nagyzsombor, Apahida) a magukat magyaroknak vallók tetemes része zsidó volt. A zsidók közül pedig egyre többen vallották magukat magyar anyanyelvűeknek. 1880-1910 közt Magyarzsomborban 180-ról 265-ig szaporodott a magyarok száma, de a zsidóké is 83-ról 135-re, tehát viszonylag nagyobb mértékben. Egyes helyeken (Mezőörményes) a csekélyebb számú zsidóság még sokkal erősebben felduzzadt (12-ről 67-re); ez a magyarság térfoglalásának ércfedezetét rontja. Viszont tény az is, hogy 1900-tól egyes kisebb községekben a zsidóság ritkulni kezd és ez a magyarság gyengülését bizonyos fokok magyarázza s jelentőségét enyhíti.

Ami a részleteket illeti, 1880-1910 közt a magyarság töretlen térfoglalását a 25 község közül mindössze egy helyen: a feltétlenül szórványnak tekinthető Magyarfodorházán észleltük (19,5, 21,2, 21,6, 24,8%), aminek az értékét meghatározza az, hogy a román impérium alatt is erőteljesen folytatódott a hódítás (30,7%!). Egyébként a végső mérleg a régi 30 esztendő alatt a községeknek nagyobb felében (15) kedvező volt. A javulás ritkán jelentős (5,0%-nál nagyobb) és az említett okból a nagyobb térfoglalások sokszor illuzórius értékűek (Magyarzsombor, Mezőörményes). Feltétlenül értékes azonban az amúgy is erősen magyar Jákótelkén a 80,8%-ról 88,2%-ra emelkedő arányszám és ilyennek volna tekinthető az ördögkeresztúri előretörés is (28,4%-ról 35,4%-ra), ha nem kellett volna tapasztalnunk azt, hogy itt a tetőződés már 1890-ben bekövetkezett (40,4%) s azóta az arány következetesen esett (40,4-37,0-35,4%) és folytatódott ez a román uralom alatt is (29,6%). Intő jel, hogy a végeredmények mellett a közbeeső állomásokat s a fejlődés irányzatát is nézzük. A veszteségek közt legjobban fájhatjuk Farnast és a mezőségi Komlódot. A kalotaszegi Farnason az 1880-ban 58,4%-os magyar többség egy évtized alatt 48,0%-ra esett. A következő állomásokat 46,5% és 42,0% jelzik. Érdekes, hogy a román népszámlálás tanúsága szerint a magyarság erőviszonyai a megállapodás reményével kecsgettettek (41,0%); igaz, hogy a község össznépessége s a magyarságé is fogyóban volt. Éppen újabban vált egészen vigasztalanná a magyarság pozíciója Komlódon, ahol az első évtizedben 53,3%-ról még 54,9%-ra emelkedett a magyarság súlya; 1900-ban még éppenhogy meghaladta a magyar elem az abszolút többséget (50,9%); 1910-ig 48,0%-ra hanyatlott az arány s 1930-ban már a meredek lejtőt a 38,6%-os arányszám jelzi. A községben levő magyar birtok eladása s a cselédségnek - részben a szomszédos Oroszfájára való - elszéledése magyarázza a szomorú esést. Oroszfáján a magyarság valóban teret foglalt a román uralom idején, ha csak szerény mértékben is (27,0-29,8%). Egyébként Oroszfája, valamint az ugyancsak mezőségi Pusztakamarás és Tuson iskolapéldák a fajok stabilitására. A magyarság kitűnően tartja állásait, sőt pl. a felettebb idegen (román és szász) milióban fekvő Ludvégen következetesen javít is újabban azon. Érdemes kiemelni e mezőségi községcsoportot, jeléül annak, hogy a Mezőség éppen nem a legvigasztalattalabb település-területe a magyarságnak, ha van komolyabb gyökér s nem alárendelt a magyarság arányszáma.

	Oroszfája	Pusztakamarás	Tuson	Ludvég
--	------------------	----------------------	--------------	---------------

1880	28,9	26,7	16,4	20,4
1890	27,1	25,3	20,3	19,3
1900	29,1	26,9	18,5	22,1
1910	27,0	25,2	16,9	24,6
1930	29,8	25,9	18,5	26,5

A jóval kisebb magyar részesedést mutató Septéren és Aranykúton a magyarság pozíciótartása korántsem kielégítő (előbbiben 13,7%-ról 8,8%-ra, utóbbiban meg éppen 17,1%-ról 8,8%-ra hanyatlott a magyarság). Mezőszoporon 14,7%-ról 3,2%-ra zsugorodott össze fajunk ereje. A múltban is nyilván nagy veszteségek sebeit őrző Borsa-vidék egyik községe (Csomafája) a magyarság súlyát csaknem következetes csökkenôben láttatja. Csomafáján a régi magyar emberöltô alatt 34,6%-ról 26,8%-ra szállott az arányszám s ez 1930-ig 21,0%-ra romlott. A Nadas mente és a Borsa-völgye, valamint az Almás-völgye a magyar szórványok gyengébb ellenálló erejéről tanúskodnak, mint a Mezőség hasonló számerejű és súlyú községei.

A román népszámlálás 4377 magyart talált e községcsoportban. Ez 1910-hez képest (a közben Magyarzsomborba kebelezett Kendermál községet is figyelembe véve) 658 főnyi, összesen 13,07%-os apadást jelent. Az apadás mértéke sokkal kisebb, mint az előző kategóriánál (51-100). A százalékos részesedés 25,90%-ról 20,80%-ra hanyatlott. Sajnálatos és gondolkodásba ejtô eltolódás, de mégis viszonylag sokkal kisebb és megnyugtatóbb, mint az 51-100 magyart számláló kategória esése. Ha a zsidók jelentôs számát vagy szaporodását feltüntetô 3 községet (Apahida, Magyarzsombor és Mezőörményes) figyelmen kívül hagynók, akkor a magyarság erôvesztése sokkal kisebbnek bizonyulna. 6,28% az apadás és a részesedésbeli változás is 27,1%-ról 23,6%-ra mérséklôdnék.

Ha az 1910-ben 101-200 magyart számláló községekből indulunk ki, akkor az erôviszonyok 20 éves változása kissé több aggodalmat kelt, de még mindig sokkal megnyugtatóbb, mint a kevesebb (51-100) magyar lelket magában foglaló községek alakulása.

Volt ugyanis 1910-ben a magyarok száma e községcsoportban (a törzsmagyarsággal nem rendelkező és bányamunkásokból álló Forgácskút figyelmen kívül hagyásával) 2901. E szám 1930-ig 2459-re apadt, ami 15,24%-os csökkenéssel egyértékű. A százalékos részesedés 17,6-ról 13,4-re hanyatlott.

A magyarságnak eredetileg nagyobb arányát feltüntetô község-csoportban a 20 éves hanyatlás (1592-1451) 141 fôt tesz ki, ami 8,8%-os apadásnak felel meg. A relatíve kisebb súlyú, gyenge magyar egységek (1309-1008) közel háromszor oly nagy mértékben (-23,0%) vértelenedtek el.

A magyarabb színezetű községcsoportban a magyarság százalékos része 24,0%-ról csak 20,5%-ra hanyatlott, míg a szétforgácsolt magyarság arányszáma 13,3%-ról 8,9%-ig, tehát viszonylag sokkal nagyobb mértékben esett.

A régi békés idôkben nem volt észlelhetô ez a jelenség. A magyarság nagyobb súlyát feltüntetô községek magyarsága ugyanis 1880-tól 1910-ig 25,1%-kal szaporodott (1991-2491), ellenben a ritkább sorokkal képviselt magyar elem 55%-kal (1603-2486) tudott gyarapodni. Elsősorban Farnas és Komlód magyarságának a dekadenciája idézte elő azt,

hogy a magyarabb színezetű községekben nem tudott lépést tartani a népnövekedés az átlaggal. Válságos időkben azonban határozottan vért és pajzs a nagyobb numerikus súly. Ismét utalunk Apahidára és Magyarzsomborra, amely községekben a csekély súlyú magyarság ugyancsak megingott és ezzel fő részese annak, hogy a kategória alcsoportjában a magyarság oly gyengén tartotta magát (- 23,0%).

d) A magyar életnek, a megmaradásnak fokozott reményei nyílnak azon magyar községek keretében, amelyek már a vizsgálatunk tárgyát képező kezdeti időpontban 201-500 magyar lelket számláltak.

34 ilyen község volt 1880-ban. E községeknek valamivel több mint felében (18) a magyarság abszolút többségben volt. De többnyire a kisebb lélekszámú falvakban, úgyhogy a községkategória össznépeségének nem egészen 2/5 részét (39,14%) tette a magyarság.

A 34 község közül az 1880-as felvétel szerint 7-ben nem lépte túl a magyarság aránya a 25%-ot. Ezekben a magyarság meghatározásunk szerint szórványnak tekintendő (Csucsá, Fejérd, Kolozsborsa, Szamosfalva, Magyarfráta, Katona, Teke). Ezek közül 1910-ig Szamosfalván a magyarság egy gondolattal a 25-ös határ fölé kerekedett (25,3%), Mezôkerkeden a negyedrésznyi súly alá szállott, s így a szórványok és szigetek súlyviszonya 30 év alatt nem változott. Annál inkább a román uralom első időszakában! Szamosfalva ismét jóval a szórványhatár alá esett (18,5%) és idekerült Mocs (33,9-21,8%), bár a jiddisekkel együtt itt még 27,2%-ot tett volna ki a magyarság s ugyancsak leszállott a sziget-kategóriából a szórványok csoportjába a magyarság Hidalmáson is.

A 11 408 magyarból 1910-ig 16 199 lett ugyan, ámde a 42,0%-os gyarapodás valamivel elmarad a megye magyarságának növekedési kulcsától (48,7%). A környezethez mérten azonban kielégítő volt a szaporodás, aminek eredménye lett az, hogy a magyarság percentuális képviselete 1910-ig 41,43%-ra emelkedett fel. Itt még az ütemre sem lehet különösebb panasz (1880: 39,14%, 1890: 39,76%, 1900: 40,93%, 1910: 41,43%).

A magyarság e községcsoportban csaknem mindenütt törzsökös réteg: birtokos, földművelő elem. De akad mégis 3 község (Csucsá, Hidalmás és Egeres), amelyben a magyarság állományának jelentős részét vagy a zsidóság tette (Hidalmáson többségét; Csucsán közel felét), vagy pedig a gyár és bánya jelenti a megélhetés főalapját, s amellet a zsidóság szerepe sem jelentéktelen (Egeres). Az ilyen helységek népi összetételét egy uralmi változás erősen befolyásolhatja, aminthogy a régi magyar világban sem lehetett egészen fenntartás nélkül elfogadni az ezen községtípusban előálló változásokat a természetes népmozgalmi faktorok szabad játékának következményeiként. Hidalmás járási székhely is, Csucsán a magyarság egy részének a vasút és a fatelep ad kenyeret, Egeresen a magyar lakosság nagy része a gipszgyár és az elektromos erőmű függvénye. Érdemes e 3 községet leszámítani. Akkor úgy találjuk, hogy 1880-1910 közt a 31 fennmaradó községnek a magyarsága 10 472-ről 13 906-ra, tehát 32,8%-kal gyarapodott, ami lényegesen kisebb szaporulatot jelent a teljes községkategória növekedésénél. A százalékos részesedéssel azonban így sem volt baj. 40,59, 40,78. 41,60, 42,34% jelzi a magyarság elég egyenletes térfoglalását.

Természetesen a részletek néhány csalódást is hoznak, sőt az aggasztó tünetek sem hiányoznak. De több a derűs szín: 23 községben nőtt a magyarság aránya és csak 11-ben esett. Hidalmás, Csucsá és Egeres nélkül 20-ra száll le a térfoglalást elkönyvelő községek száma. 1880-1910 közt egyetlen oly község akadt, amelyben a magyarság száma abszolúte is megapadt. A mezőségi, elszigetelt fekvésű, a tordaaranyosi népből román községektől övezett Magyarfrátán.

A magyarság a legnagyobb térfoglalást (10%-on is felül) Kalotadámoson, Hidalmáson, Kajántón mutatta. Ezek közül csak a kalotadámosi térfoglalást becsüljük sokra (66,0%-83,6%). Hidalmáson pl. 1910-ben 727 magyar íratott össze, de 386 volt a zsidó, míg az összes keresztyén magyar egyházak hívei csak 337 lelket tettek. Itt a zsidók akkor mind magyaroknak vallották magukat; mindössze 1 német volt. Kajántón régebben éppen csak hogy stabilis magyarság 1900-1910 közt lökésszerűleg gyarapodott, de a felekezeti összetétel és a románok magyarul tudásának a változása nem adja kellő magyaroztatást a hirtelen változásnak. Megnyugtató a magyarság térfoglalása a kalotaszegi Kispetrin (77,5%-86,9%) és szép - egyenletessége miatt is - a mezőségi Mezôköbölkúton (55,3-61,9%), nemkülönben az ugyancsak mezőségi Magyarpatkán (28,1-33,2%) és Visán (59,3-66,9%), a kalotaszeg-alszegi Türen (60,1-67,1%). Ezzel szemben nyugtalanítóan dekadens volt a magyarság pozíciótartása Magyarókeréken (48,4-41,4%), Nyárszón (72,7-63,5%) és Gyerôvásárhelyen (55,7-50,1%). Kalotaszeg e 3 községe közül az előbbinek a fekvése exponált, amennyiben ettől nyugatra már csak román helységek következnek. Viszont Nyárszó és Gyerôvásárhely inkább magyar községek közé ékelődik, s így a románság terjeszkedő élettereje annál meglepőbb. Az említett Magyarfrátán a visszaesés (14,2-11,0%) inkább azért aggályos, mivel a hanyatlás később is erősen folytatódott (7,9%-ig), s így az eredetileg is vérszegény magyarság kifejezetten elítélt szórvánnyá degradálódott.

A román uralom félidejében tartott népszámlálás a magyarság állományát e községekben 14 997-re tette. Ez 20 év alatt 7,42%-os, az előbbi kategóriához mérten már elég kicsiny apadásnak felelne meg. A törzsökös magyarság azonban még jobban tartotta magát. A már említett s a zsidók anyanyelvi bevallásában történt ingadozás terhét érző Hidalmáson és Csucsán ugyanis a magyarság száma katasztrofálisan megapadt. Csucsán 437-ről 146-ra, Hidalmáson 727-ről 287-re. Nemcsak a zsidók okozták e papiros-vesztéseket. Elköltözések, kiutasítások, kenyérvésztesek is történtek. De ha e két községet, továbbá - az egyöntetű eljárás kedvéért - Egerest leszámítjuk, akkor a magyarság vesztesége (14 511-13 906) - 4,17%-ra mérséklődik. A százalékos tagozódás terén a visszaesés nem nagy: 42,34%-ról 40,00%-ig szálló.

Az aggályos eltolódások közül ki kell emelnünk a Kalotaszegről az eladdig éppen ellenkezőleg kiválóan viselkedő Kalotadámost (83,6-62,4%), az eddigi irányzatba sajnos beleilleszkedő Magyarókerékét (41,4-36,2%) és az odáig elég stabilis Sztánát (65,8-60,8%); Gyerővásárhelyt (50,1-48,4%) és Magyarokiskapust (51,4-49,9%) inkább csak azért említjük fel, mivel a mérsékelt térvésztes e községekben az abszolút többség elvesztését is jelentette. Ha ugyan nem kellene gyanakodnunk némileg arra, hogy a népszámlálási praktikanak is része volt ezen elég lehangoló eredmények előidézésében.⁹ Kajántón a térvésztesnek (61,1-49,2%) nem tulajdonítunk jelentőséget az előbb említett okból. Itt a magyarság aránya az esés ellenére magasabb, mint - az 1910-es aránytól eltekintve - bármikor volt.

Jegyezzük fel azonban azt, hogy akadt 6 község, amelyben a magyarság aránya e próbás időszakban előretört, ha mindjárt szerény mértékben is. Ezek közül nincs különösebb jelentősége a csaknem színmagyar kalotaszegi Ketesden, Sárvasáron és Jegenyén a természetes ingadozási határok közt mozgó csekély térfoglalásnak. A derekas nyárszói térnyerés értékét (63,5-68,8%-ig) az rontja, hogy itt az össznépeség apadt. A Mezőség széli szépen fejlődő Tancson a csodálatosan állandó erőviszonyok közé kedvezően illeszkedik az 1930-as (86,5, 87,5, 85,1, 86,2 után 87,5%). Mezőköbölkúton a számra stagnáló magyarság térnyerése (61,9-63,6%) a község fekvésénél fogva örvendetes esemény, de még ennél is többet ér az, hogy a híd szerepre hivatott és parányi magyar tömbhöz (Visa, Vajdakamarás) szervesen kapcsolódó Mezőkeszűn a magyarság aránya 79,4%-ról 83,8%-ig emelkedett. Itt az abszolút gyarapodás is kielégítő.

A szóban forgó magyarultszám-kategória ellenálló erejét a szokott módon úgy is vizsgálat alá vettük, hogy az 1910-ben 201-500 magyart számláló községekben vizsgáltuk¹⁰ a magyarság útját. 34 ily község volt 1910-ben. Ezekben 11 109 magyar élt, a községcsoport lélekszámának 31,25%-a. 1930-ra 9771-re esett a magyarok száma, ami már csak 25,71%-os képviselést jelent.¹¹ A fogyás 1180 fő, az eredeti lélekszám 10,77%-a. Ismét kisebb érték, mint az előbbi kategóriában észlelhető, s így most már sorozatos bizonyosságot szereztünk arról, hogy a viszontagságos idők sebei annál viselhetőbbek voltak s a magyar élet megingása annál csekélyebb volt, minél nagyobb volt az egy-egy községben élő magyarok száma.

A viszonylagos súly és a pozíciótartás kapcsolatát most beszédesebben és szemléletesebben fejezzük ki, mivel a magyarság részesedése már súlyosabb skálájú változatokat mutat.

Azon községekben, amelyben a magyarság arányszáma	Volt magyarok				Változás 1910-1930
	száma		% -os részesedése		
(1910)	1910	1930	1910	1930	% -ban
I. 50%-	3692	3626	68,4	65,1	- 1,8
II. 25-50%	39334	3516	31,8	24,1	- 10,6

II. -25%	3383	2704	19,6	14,7	- 20,1
-----------------	------	------	------	------	--------

Az utolsó oszlop beszél! De a százalékos részesedés-számok is kivehetőleg veszélyesebben alakulnak a két alsóbb kategóriában s főleg az utolsóban, mint a magyarság nagy súlyát mutató felsőben.

Az előbbi táblázat egyben arról is tájékoztat, hogy a szórvány és a sziget ellenálló ereje közt milyen különbség van. A 25%-nál kisebb magyarsággal induló községeket szórványoknak tekintettük; az alábbi felsorolásból kitetszőleg nem alap nélkül.¹² E községcsoportban - mint láttuk - a magyarság 20,1%-kal esett vissza. Ezzel szemben a szigeteknek, sőt részben a magyar tömb alkotó tagjaiként tekinthető községeknek (fenti I. és II. kategória) a magyarsága csak 6,3%-kal apadt meg (7626-7142). Ha a fluktuáló bányamunkások lakóhelyét, Kissebest és a jelentős zsidó lakosság nyelvbevallási ingadozásaival terhelt Magyarzsombort levonjuk a szigetek közül, akkor a számottevő törzsökös magyarsággal rendelkező községek magyar eleme 3 fővel meg is szaporodott (6855-6858), ami gyakorlatilag teljes stagnálást jelent ugyan, de mégis hol van ez a szórványok egyötödre rúgó fogyáshoz képest?!

* Schneller előadása az EME Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi szakosztályának 1943. március 17-i ülésén hangzott el. A tanulmány teljes szövege *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi szakosztályának értekezései*. 3. füzetében olvasható. (Szerkesztette: dr. Martonyi János. Kolozsvár 1943.)

¹ Az itt következő eredmények alapjául szolgáló számítások java részét tanársegédem: dr. Dombóy Edit egyetemi gyakoronok végezte, akinek szabatos és gondos munkájáért ezúton is őszinte köszönetet mondok.

² Csak egy-két példát: Alparét községben a következő nevek viselői vallották magukat román anyanyelvűeknek: Hitvány, Szűcs, Szabados, Zsellér, Kovács, Varga, Harangos, Nemes, Tatár, Vajda, Hosszú, Tálás, Jakab, Fodor, Bán, Kender, Péter, Rostás, Fülöp, Salamon, Csonkás, Bátor, Bors, Mezei, Csillag.

Alsókosály községben: Tímár, Lakatos, Veres, Kozma, Török, Zab, Hazai, Dobos, Kocsis, Deák, Haragos, Vajda, Albert, Lágy, Kolozsi, Tárca, Sebestyény, Kerezsi, Gyalai, István, Erdei, Kamarás, Zápolya, Mátyás, Kerekes, Borodi, Berki.

³ A nyelv könnyebb megtanulhatóságával szemben Tamás Lajos azon a véleményen van, hogy a román nyelv a szinonimákban s így a szókincsben éppen nem szegény. Viszont nagyon érdekes volna statisztikát vezetni arról, hogy a köznapi életben hány szót használ az átlagos magyar és az átlagos román falusi ember. Meg vagyunk győződve, hogy a tényleg használt szókincs jóval nagyobb a magyarságnál, a falusi emberek közt. Ez is egyengeti az útját annak, hogy az érintkezési nyelvvé a román alakuljon ki.

⁴ Ajtony, Alsózsuk, Apahida, Dezmér, Erdőfelek, Felsőzsuk, Györgyfalva, Kolozs, Kolozsbós, Kolozskorpád, Kolozspata, Nemeszsuk, Rôd, Szamosfalva, Szamosszentmiklós. E községek nagyobb része már szórvány-, illetve szigetkategóriába tartozik. Mégis e terület nemzetpolitikai - hogy ne mondjuk stratégiai - fontosságára tekintettel e községkoszorúval itt külön foglalkozunk.

5

	Volt az össznépeesség			Ebből magyar			A magyarság %-os része		
	1 900	1 910	1 930	1900	1910	1930	1900	1910	1930

A vasút mentén	6 831	7 939	9 876	1505	1984	2320	22,0	24,9	23,5
A vasúttól távolabb (10 km-en belül)	19 384	20 998	22 719	3348	3332	2967	17,3	15,9	13,1
a) keletre	9 779	10 562	11 181	1829	1893	1636	18,7	17,9	14,6
b) nyugatra	9 605	10 436	11 538	1519	1439	1331	15,8	13,8	11,5

⁶ Borsaujfalu (8,3%-2,9%), Drág (4,1%-1,3%), Kolozsbós (7,2%-1,9%), Felsőzsuk (9,0%-4,1%), Mezôôr (7,7%-2,4%), Mezôszava (19,2%-9,2%), Nádaskóród (8,7%-1,7%), Mezôdomb (4,7%-1,9%).

⁷ A közben Magyarzsomborba bekebelezett Kendermál község nélkül.

⁸ Zárjelben a környezetet képviselő községek lélekszáma.

⁹ Hogy Kalotadámoson egészen bizonyosan csak ez döntött, azt a következőkből merjük következtetni. 1910-től 1930-ig a reformátusok száma 249-ről 277-re emelkedett (+28), a gör. katolikus és gör. keletieké 149-ről 168-ra (+19). Viszont a magyaroké 338-ról 279-re csökkent (?), a románoké 66-ről 168-ra növekedett. Egyszerűen az történt, hogy az elmagyarosodás útján volt gör. katolikusokat visszaírták románoknak. A magyar eredésű lakosság legrosszabb esetben 62,6%-ról 62,2%-ra esett vissza. Gyerôvásárhelyen meg éppen az a helyzet, hogy a magyar vallású réteg aránya emelkedett. Itt az egyéb (cigány) anyanyelvűekkel folytattak szemre eredményes játékot. Magyarokiskapuson és Sztánán 1910-1930 közt a veszteség alighanem tényleges térvesztést jelentett. Éppen így - sőt fokozottabban - Kispetrin, ahol a visszaesés nyugtalanító volt (86,9-77,6%).

¹⁰ Az 1930-as román népszámlálási kiadványban nem szereplő Jósikafalva községet figyelmen kívül hagyva.

¹¹ A százalékos részesedésben mutatkozó nagy süllyedés részben arra vezethető vissza, hogy e kategóriában szerepel a Kolozsvár közelségénél fogva s repülôtere miatt igen gyorsan növekedő Szamosfalva. Néppessége erősen növelte a viszonyítás alapjául szolgáló nevezőt. Nélküle a magyarság térvesztése kevéssel mérséklődne (31,61%-26,27%).

¹² Csucsá, Apahida, Fejérd, Kolozsborsa, Mezôörményes, Magyarfráta, Magyarakályán, Katona, Ludvég, Mezôerked.

- [Biczó Gábor: Megjegyzések Vetési László: Szórványstratégia - nemzetstratégia című tanulmányához](#)
- [Bodó Barna: Jövôtervezés és bûnbánat](#)
- [Péter István: Szórvány - kisebbség - etnikum - erdélyi magyarság](#)
- [Tóth Pál Péter: Szórványban... Hozzászólás Vetési László vitaindító írásához](#)
- [Gergely Ferenc: A megoldott kévek](#)
- [dr. Schneller Károly: Szórványok és szigetek sorsa Kolozs vármegyében VI.](#)
- [dr. Szathmáry Lajos: Gyakorlati hozzászólás a magyar szórványügyhöz](#)
- [Bakk Miklós - Székely István: Az RMDSZ és az önkormányzati választások](#)
- [A kisebbségek jogai - Nyilatkozat az etnokulturális és nemzeti kisebbségekre, valamint ôshonos lakosságokra vonatkozó liberális demokrata elvekről](#)

- Benjamin Neuberger: Nemzeti önrendelkezés: egy fogalom dilemmái
- Sorbán Angella: "Tanuljon románul a gyermek, hogy jobban érvényesülhessen"
- Izsák Balázs: A román tanügyi törvény a nemzetközi jog szemszögéből
- Jánki András: Mítosz és valóság
- Kiss Dénes: Civil szféra és politikum
- Mák Ferenc: Az új nemzeti politika és a Határon Túli Magyarok Hivatala (1989-1999)
- Süket Levente: Pro Universitate Siculorum
- Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A Kárpát-medencei magyar autonómiák lehetősége az ezredfordulón
- Veress Emőd: A román Alkotmánybíróság hatásköre
- Horia-Roman Patapievici: Egy identitáselmélet margójára
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1989

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék